

Joanna Podczaszy
Uniwersytet Wrocławski
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii
Katedra Teorii i Filozofii Prawa
joanna.podczaszy@prawo.uni.wroc.pl

UPADŁOŚĆ KONSUMENCKA JAKO MECHANIZM PRAWNY PRZECIWDZIAŁAJĄCY WYKLUCZENIU Z ŻYCIA SPOŁECZNO- GOSPODARCZEGO OSÓB NADMNIENIE ZADŁUŻONYCH

Gwałtowna industrializacja, transformacje ekonomiczne i polityczne oraz zmiany kulturowe obserwowane na przełomie XIX i XX wieku miały znaczny wpływ na ewolucję koncepcji niewypłacalności. Z biegiem czasu postrzeganie istoty długu uległo zmianie – w poprzednich stuleciach prawo regulujące sytuację dłużników było bardzo surowe i zdecydowanie zorientowane na ochronę wierzycieli, niemniej silny był tak zwany ostracyzm społeczny, który osoby niewykonujące swoich zobowiązań wykluczał z życia społecznego i gospodarczego, co było niezmiernie dotkliwie i równało się śmierci społecznej danego osobnika. Jednak wraz z rozwojem stosunków społeczno-gospodarczych oraz zmianą systemów politycznych, obserwowaną już od końca XIX wieku rozpoczęto proces liberalizacji przepisów o niewypłacalności w kierunku objęcia coraz większą ochroną również dłużników, z początku przedsiębiorców, potem również osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej, czyli konsumentów.

Niniejszy artykuł przedstawia krótką historię i ewolucję prawa upadłościowego oraz nakreśla pewne istotne czynniki skorelowane z potrzebą wprowadzenia regulacji związanych z upadłością konsumencką. Według autorki industrializacja, transformacje ekonomiczne i polityczne, zmiany kulturowe oraz rosnący konsumpcjonizm spowodowały konieczność wprowadzenie do systemów prawnych poszczególnych państw instytucji upadłości konsumenckiej.

1. Geneza upadłości konsumenckiej

Pierwsze przepisy związane z upadłością osób fizycznych zostały wprowadzone już w 1542 r. za rządów Henryka VIII i nie przypominały obecnych regulacji. Szesnastowieczne prawo było bardzo restrykcyjne, traktowało dłużników jak przestępców i wprowadzało liczne sankcje za bycie niewypłacalnym, nie wyłączając nawet kary śmierci. Co więcej, adresatami norm ówczesnego prawa upadłościowego byli jedynie kupcy. Dopiero na początku XVIII

wieku, za rządów królowej Anny Stuart wprowadzono w 1705 r. na mocy Statutu Królowej Anny możliwość darowania pewnej części długu pod warunkiem jego częściowej spłaty¹. Początkowo tylko wierzyciele kupców mogli złożyć wniosek o ogłoszenie upadłości i w dużej mierze to od nich zależało czy dłużnikowi umorzono resztę długów. W Stanach Zjednoczonych na wzór prawa angielskiego w 1800 r. uchwalono pierwsze federalne prawo upadłościowe, które w krótkich odstępach czasu było wielokrotnie nowelizowane (1803, 1841, 1843, 1867, 1898). Prawo upadłościowe w Stanach Zjednoczonych ewaluowało w stronę coraz to bardziej liberalnego i z upływem lat zrezygnowano z szeregu restrykcyjnych uregulowań angielskich, czyniąc go tym samym coraz łagodniejszym dla dłużników. Przepisy z 1841 r. nie przewidywały już kary więzienia dla uczciwych dłużników, poszerzyły krąg adresatów również o inne osoby, a nie jedynie kupców, jak to było do tej pory, oraz wprowadzały możliwość zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości również przez samego dłużnika, co było prawdziwą rewolucją². Prawo upadłościowe z 1841, 1843 i 1898 zezwalało każdej osobie ogłosić upadłość, niemniej jednak z początku ukierunkowane było raczej na przedsiębiorców. Sytuacja uległa zmianie na początku XX wieku z uwagi na rozwój kredytów konsumenckich, na skutek których duża część społeczeństwa nie była w stanie spłacać zaciągniętych zobowiązań i stawała się niewypłacalna. Z tego względu nastąpił wzrost zainteresowania prawem upadłościowym wśród osób nieprowadzących działalności gospodarczej. W 1929 r. sądy zakończyły 25 576 postępowań upadłościowych wobec konsumentów³. W latach trzydziestych wraz ze wzrostem popularności i dostępności kredytów konsumenckich nastąpił gwałtowny wzrost liczby niewypłacalnych dłużników⁴, co rozpoczęło burzliwą debatę nad uczciwością osób składających wnioski o ogłoszenie upadłości.

Skutki wzrostu liczby osób niewypłacalnych skorelowane były również ze zmianą podejścia społeczeństwa do istoty długu. Podkreślano, że jeszcze w XIX wieku dług był rzeczą wstydliwą, a jego uregulowanie sprawą honoru, podczas gdy wraz z rozwojem konsumpcjonizmu, dług stał się elementem pozwalającym w szybki sposób zaspokoić materialistyczne pragnienia społeczeństwa. Amerykańscy legislatorzy zaczęli się zastanawiać nad istotą funkcjonowania prawa upadłościowego, dostrzegli że dotychczasowe przepisy w zbyt małym stopniu zaspokajają wierzycieli, zbyt łatwo umarzają zobowiązania dłużnikom, a

¹ C. J. Tabb, *The History of the Bankruptcy Laws in the United States*, „American Bankruptcy Institute Law Review“, 1995, Vol. 3 s. 8.

² C. J. Tabb, *The History of the Bankruptcy Laws in the United States*, op. cit., s. 16-17.

³ G. A. Johnson, D. A. Moss, *The Rise of Consumer Bankruptcy: Evolution, Revolution or Both?*, „American Bankruptcy Law Journal“, 1999, Vol. 73, s. 316.

⁴ Jak podają G. A. Johnson i D.A. Moss liczba upadłości konsumenckich od 1920 co pięć lat podwajała się.

postępowania upadłościowe są zbyt drogie dla państwa. Chciano powrócić do korzeni i zaczęto przyglądać się prawu angielskiemu, od którego pierwotnie wywodziło się amerykańskie prawo upadłościowe. Doceniono w angielskich regulacjach nacisk na rehabilitację dłużnika i restrykcyjne podejście do całego postępowania upadłościowego. Niemniej jednak nie spowodowało to natychmiastowej zmiany w prawie, wręcz przeciwnie, kolejna reforma z 1978 r. (*Bankruptcy Reform Act*) zorientowana była już w całości na osobę dłużnika oraz była atrakcyjnym sposobem na umorzenie zaciągniętych zobowiązań. Wielu Amerykanów upatrywało w możliwości oddłużenia sposób na życie – zaciągali zobowiązania i w łatwy sposób ogłaszali upadłość. W szybkim tempie powstała nowa profesja tzw. doradców upadłościowych, których jedyną specjalizacją było przeprowadzanie postępowań upadłościowych osobom fizycznym nieprowadzącym działalności gospodarczej (konsumentom). Krytycy podnosili, iż brak jest w przepisach czynnika moralnego i etycznego, który reedukowałby upadłego i mobilizował go do spłaty zaciągniętych zobowiązań. Co więcej, podkreślano iż dłużnicy traktują dobrodziejstwo prawa upadłościowego zbyt instrumentalnie i oportunistycznie, a dotychczasowe przepisy doprowadzają do degradacji powszechnie akceptowanych wartości.

Powyższe spowodowało, iż w 2005 r. Stany Zjednoczone uchwaliły ustawę federalną tzw. *Bankruptcy Abuse Prevention and Consumer Protection Act*, która ma za zadanie ograniczyć nadużycia ze strony nieuczciwych dłużników. Ustawodawca od jej wejścia w życie kładzie nacisk na postępowanie oddłużeniowe z planem spłaty wierzycieli, a nie jak do tej pory postępowanie likwidacyjne. Ograniczono drogę do skorzystania z rozdziału 7 *Bankruptcy Code* i w obecnym kształcie przepisów, jeżeli dłużnik jest zdolny do spłaty nawet niewielkiej części swoich zobowiązań musi poddać się procedurze sanacyjnej z rozdziału 13 *Bankruptcy Code*. Wszczęto procedurę ustalania zdolności każdego dłużnika do spłaty zobowiązań (*means-testing*), aby wyeliminować nieuczciwych wnioskodawców.

2. Instytucja upadłości konsumenckiej

W obecnej dobie społeczeństwa globalnego i postnowoczesnego, ukierunkowanego na konsumpcję dóbr, regulacje dotyczące upadłości „nie-przedsiębiorców” stały się wręcz koniecznością w systemach prawnych poszczególnych państw. Celem tych regulacji miało być oddłużenie oraz rehabilitacja dłużnika i ponowne wdrożenie go tzw. łańcucha konsumpcji. Z ekonomicznego punktu widzenia konsumpcja napędza gospodarkę, stąd państwa, w celu uniknięcia kryzysu gospodarczego, zaczęły wprowadzać regulacje mające pomóc dłużnikowi uzyskać tzw. „*fresh start*”. W tym miejscu należy nadmienić, iż

powszechnie stosowany termin „upadłość konsumencka” powstał w wyniku tłumaczenia terminów „*consumer bankruptcy*” (ang.) czy też „*Verbraucherinsolvenz*” (niem.)⁵. Nie jest to termin języka prawnego, a jest raczej wytworem piśmienniczym i wysoce nieprecyzyjnym, gdyż nie dotyczy on jedynie konsumentów *sensu stricto* (np. w rozumieniu art. 22¹ k.c.), ale obejmuje swoim zakresem wszystkie osoby nie prowadzące działalności gospodarczej. Dalszych interesujących wniosków dostarcza podejście etymologiczne do słowa konsument (*consumer, der Verbraucher*), czyli podmiot będący ostatnim ogniwem łańcucha ekonomicznego. Termin niemiecki ma jeszcze drugie dosłowne znaczenie – zużycie, czyli zadaniem konsumenta jest nieustanne konsumowanie dóbr i usług. Przy takim podejściu i przy założeniu niekończącego się rozwoju społecznego wszystkim winno zależeć, aby tych ogniw było jak najwięcej i aby utrata jednego ogniw nie powodowała zerwania całego łańcucha, wydaje się, że jest to najbardziej trafne wytłumaczenie dzisiejszych koncepcji traktowania niewypłacalnych. Z jednej strony jest to obawa przed zahamowaniem rozwoju świata w przypadku powstrzymywania się obywateli przez pewien okres czasu od używania dóbr z ich własnej obawy przed popadnięciem w niewypłacalność, z drugiej strony obawa organizatorów tego świata, aby zbyt duża liczba nadmiernie zadłużonych ogniw nie doprowadziła do zerwania całego łańcucha. Wydaje się, że bez względu na kraj, wszędzie dąży się do tworzenia takich uregulowań, aby uzyskać maksymalną równowagę w tych dwóch aspektach.

I tak na przestrzeni lat, w wyniku sukcesywnej liberalizacji przepisów regulujących sytuację nie-przedsiębiorców wykształciło się kilka modeli upadłości konsumenckiej:

- model konserwatywny – zakładający całkowity brak możliwości oddłużenia osoby fizycznej i chroniący wyłącznie interesy wierzycieli (Czechy, Chiny, Egipt) – niemniej jednak już rozpoczyna się prace legislacyjne i jest kwestią czasu, kiedy również te i inne kraje, które jeszcze reprezentują takie podejście uwzględnią w swoich systemach prawnych możliwość oddłużania konsumentów;
- model umiarkowany – najczęściej praktykowany, mający charakter dość restrykcyjny, co powoduje, że liczba wniosków o upadłość jest relatywnie niska (Dania, Niemcy, Francja, Hiszpania, Indie, Japonia) – choćby przykład Niemiec pokazuje, że również te kraje cały czas liberalizują swoje przepisy o upadłości konsumenckiej i w swoim podejściu zbliżają się do modelu angloamerykańskiego;

⁵ P. Tereskiewicz, *Prawo upadłości konsumenckiej i jego funkcjonowanie w Austrii, Niemczech i Anglii* [w:] *Upadłość konsumencka – funkcjonowanie w Polsce oraz rozwiązania prawne w wybranych krajach*, Biuro Analiz i Dokumentacji Kancelarii Senatu, Warszawa 2012, s. 12.

- model liberalny – cechujący się znaczną ochroną interesów dłużnika (Wielka Brytania, Stany Zjednoczone, Holandia)⁶.

Natomiast Włodzimir Szpringer przedstawia dychotomiczny podział na model angloamerykański, tzw. *fresh start*, oraz kontynentalnoeuropejski, tzw. *earned fresh start*⁷.

Zjawisko zadłużenia jest obecnie uznawane za nieodłączny element wzrostu gospodarczego krajów rozwiniętych i dobrobytu gospodarstw domowych, co było przyczynkiem powstawania regulacji dotyczących upadłości konsumenckiej w Europie już w latach 90. Nie doszło jednak do recepcji powszechnie krytykowanego prawa amerykańskiego, które zbyt łatwo pozwalało dłużnikom zgłaszać wnioski o ogłoszenie upadłości i nie przywiązywało wagi do edukacji, rehabilitacji i uczciwości zadłużonego. Konserwatywni prawodawcy kontynentalni uchwalając w XX wieku przepisy związane z upadłością osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej mieli na celu zachowanie choćby minimalnych wymogów moralnych mających za zadanie eliminowanie nadużyć ze strony nieuczciwych dłużników. Uregulowania europejskie kładą nacisk na spłatę zobowiązań i edukację dłużnika zmierzającą do odbudowania jego potencjału finansowo-ekonomicznego oraz zmiany jego postawy konsumenckiej. Na starym kontynencie przykładą się dużą wagę do dobrej wiary wnioskującego, kraje skandynawskie wypracowały nawet specjalne narzędzia służące do weryfikacji osób chcących skorzystać z możliwości darowania części długów⁸. Sądy poddają ocenie roztropność dłużników, sposoby zarządzania swoimi finansami, ich zdolność zarobkową, okoliczności powstania długu oraz sytuację życiową dłużnika mogącą mieć wpływ na jego sytuację ekonomiczną. W systemach europejskich kładzie się nacisk na spłatę zobowiązań w określonym czasie na podstawie ustalonego planu spłaty.

3. Upadłość konsumencka w Polsce

W Polsce konsumpcjonizm rozpoczął się wraz ze zmianą stosunków społecznych po 1990 roku, jednak swoją klasyczną postać znaną ze świata bardziej rozwiniętego przybrał po roku 2004, kiedy po otwarciu granic zapragnęliśmy również żyć tak, jak nasi krewni po drugiej stronie żelaznej kurtyny. Było to o tyle łatwiejsze, że w tym czasie większość instytucji finansowych, głównie banki były już w zagranicznych rękach, co oznacza, że były to organizacje dostatecznie przygotowane do zawładnięcia umysłami obywatelami, docierając ich kredytami na niespotykaną do tej pory w Polsce skalę. Skutkiem powyższego, po

⁶ S. Gurgul, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2013, s. 920.

⁷ W. Szpringer, *Regulacja upadłości konsumenckiej. Inspiracje z rozwiązań światowych*, CBKE, Wrocław 2008, s. 15.

⁸ W. Szpringer, *Regulacja upadłości konsumenckiej. Inspiracje z rozwiązań światowych*, op. cit., s. 16.

wieloletnich dyskusjach, konsultacjach i analizach wielu projektów, upadłość konsumencka została wprowadzona również do polskiego systemu prawa 31.3.2009 r. na mocy ustawy z 5.12.2008 r. o zmianie ustawy Prawo upadłościowe i naprawcze oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Jak zostało wykazane powyżej, polski ustawodawca relatywnie późno wprowadził przepisy zezwalające osobom fizycznym nieprowadzącym działalności gospodarczej możliwość ubiegania się o ogłoszenie upadłości, dzięki czemu przy tworzeniu nowych regulacji można było wykorzystać wieloletnie doświadczenia amerykańskich i europejskich systemów. Celem wprowadzonych w 2008 r. przepisów miało być maksymalne zaspokojenie wierzycieli w wyniku spieniężenia składników masy upadłości. Upadłość konsumencka dla osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej z założenia miała mieć charakter oddłużeniowy, w którym dłużnik zobowiązuje się do pokrycia określonej części zobowiązań⁹. W praktyce jednak obowiązujące regulacje okazały się nieskuteczne i nie znalazły zastosowania dla niewypłacalnych konsumentów. Nieefektywność dotychczasowych regulacji dotyczących niewypłacalności osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej związana była przede wszystkim ze zbyt rygorystycznymi przesłankami ogłoszenia upadłości, które wymagały, aby niewypłacalność była skutkiem wyjątkowych i niezależnych od dłużnika okoliczności oraz kosztami postępowania, które winny być pokrywane z majątku dłużnika, a w razie gdy dłużnik nie posiadał środków na pokrycie kosztów postępowania, sąd miał prawo oddalić wniosek o ogłoszenie upadłości lub umarzyć postępowanie. Co więcej, od początku znawcy przedmiotu krytykowali zbyt rygorystyczny i formalistyczny przepis dotyczący niewypłacalności osób fizycznych, które przewidywały obligatoryjne umorzenie postępowania w razie niedopełnienia przez dłużnika obowiązków wynikających z ustawy, bez względu na kryterium winy, słuszności, istotności, czy pokrzywdzenia wierzycieli. Te i wiele innych postulatów doprowadziły do wszczęcia prac nad projektem nowych regulacji, uwzględniających powyższe bariery formalno-prawne. Wynikiem prac legislacyjnych w dniu 29.08.2014 r. Sejm zmienił ustawę z dnia 29 sierpnia 2009 r. o zmianie – Prawo upadłościowe i naprawcze, ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. z 2014 r. poz. 1306), która po podpisaniu przez Prezydenta i upływie *vacatio legis* weszły w życie 31.12.2014 r.

Nowe zliberalizowane regulacje z założenia mają być atrakcyjniejsze dla dłużników, zrezygnowano z rygorystycznych przesłanek związanych z ogłoszeniem upadłości,

⁹ R. Adamus, A. Witosz, A.J. Witosz, *Upadłość konsumencka. Komentarz praktyczny*, LexisNexis, Warszawa 2009, s. 10.

zmniejszono opłaty związane z postępowaniem upadłościowym, skrócono okres spłaty wierzycieli, wprowadzono możliwość zawarcia układu i wiele innych uregulowań, które mają zachęcić osoby niewypłacalne do skorzystania z beneficjum jakie niesie ze sobą postępowanie upadłościowe osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej. Skutkiem umorzenia zobowiązań upadłego będzie ponowne przywrócenie go do społeczeństwa już jako osoby pozbawionej zobowiązań w stosunku do wierzycieli objętych postępowaniem upadłościowym. Upadły po zakończeniu postępowania upadłościowego w rzeczywistości będzie mógł zacząć tzw. „*fresh start*” i ponownie będzie mógł nabywać prawa majątkowe. Można przewidywać, iż w rezultacie liberalizacji przepisów wzrośnie liczba wniosków o ogłoszenie upadłości osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej, gdyż jest to zdecydowanie korzystniejsze postępowanie dla zadłużonego, niż postępowanie egzekucyjne singularne, w którym nie dochodzi do przymusowego wygaśnięcia wszystkich praw przysługujących wierzycielom. Nowe przepisy otaczają szerszą ochroną upadłego, co winno być również przestrożą dla wierzycieli, którzy często zbyt natarczywie obciążają konsumentów nowymi zobowiązaniami, pozostawiając na drugim planie ich zdolności płatnicze. Poza tym w nowym kształcie przepisów brak jest np. doradztwa dla dłużników, które jest szeroko praktykowane w systemach europejskich, gdzie kładzie się również nacisk na edukację ekonomiczną upadłych.

Należy podkreślić, iż pomimo trwającego kryzysu ekonomicznego i obaw większości obywateli o ich przyszły los, wartość kredytów konsumpcyjnych wciąż rośnie i w 2013 roku wyniosła ok. 70 mld złotych wykazując wzrost o 16% w stosunku do roku poprzedniego¹⁰. Dzieje się tak pomimo spadku udziału kredytów mieszkaniowych w puli wszystkich kredytów. Jest to możliwe na skutek ogromnego poluzowania procedur udzielania kredytów. Obecnie większość kredytów konsumenckich jest udzielana na telefon, poprzez złożenie odpowiednich oświadczeń ustnych przez kredytobiorców. Wyścig pomiędzy bankami trwa i w tym starciu gigantów finansowych wydaje się, że konsumenci są straceni, wcześniej lub później zostaną wciągnięci w spiralę długu, z której niektórym nigdy już nie uda się wyjść. Bardzo interesujące badania prowadzi Biuro Informacji Kredytowej¹¹, zgodnie z którymi większość Europejczyków nie kontroluje swoich wydatków i nie potrafi jednoznacznie odpowiedzieć na pytanie, jaki rodzaj kredytów posiada. Symptomatyczny jest również stały wzrost udziału kredytów na kartach kredytowych w sumie wszystkich kredytów. Badania

¹⁰ <https://www.bik.pl/akademia/ciekawe-artykuly/-/article/2014-01-28-europejczycy-nie-znaja-swoich-dlugow> [dostęp: 04.12.2014].

¹¹ <https://www.bik.pl/> [dostęp: 04.12.2014].

BIK dostarczają również innych ciekawych informacji, z których wynika, że ponad połowa Europejczyków posiada kredyty na bieżące wydatki konsumpcyjne bez kredytów mieszkaniowych. Oznacza to, że kredyt zagościł na trwałe do naszego życia i w zasadzie nie potrafimy już bez niego żyć.

Ponieważ kredyt mieszkaniowy jest podstawowym narzędziem do zaspokajania potrzeb pożyczkowych człowieka, to gdyby go wliczyć do powyższych statystyk, to okaże się, że ponad 2/3 Europejczyków jest zadłużona na realizację swoich bieżących potrzeb bytowych. Stwarza to wiele zagrożeń dla bezpieczeństwa obecnego systemu społeczno-politycznego. Taki stan rzeczy tłumaczy w zasadzie stały kierunek liberalizacji podejścia do dłużników. Wydaje się, że rządzący tego świata realizują interesy wielkich korporacji finansowych, które boją się zbyt dużego wypadnięcia ogniów z łańcucha ekonomicznego. Metoda ta będzie działała tak długo, dopóki będzie się udawało znajdować ciągle nowe podmioty, które przyjmą na siebie realizację kolejnych zobowiązań. Jednak takie działania nie stanowią żadnego rozwiązania, a są jedynie odwleczeniem problemu na przyszłość. W pewnym momencie dojdzie do tak zwanego stanu nasycenia, potencjał nowych kredytów nie będzie mógł rosnąć, a stare w znacznej części nie będą obsługiwane, wtedy dojdzie do tak zwanego resetu zadłużenia, nastąpi przejściowy zamęt, większość banków zniknie, a ludzkość rozpocznie budowę nowego świata, miejmy nadzieję, że już nie opartego na długu.

Zakończenie

Wszystkim regulacjom prawnym wykształconym na przestrzeni lat na świecie przyświeca jeden cel, jakim jest przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu dłużników, a nadmiernie zadłużonym umożliwienie ponownego powrotu do obiegu społeczno-gospodarczego. Obecnie we wszystkich państwach, w których funkcjonuje upadłość konsumencka zauważa się konieczność szeroko pojętej prewencji przejawiającej się w kształtowaniu odpowiedzialnych postaw konsumentów i edukacji ekonomicznej mającej polepszyć gospodarność finansową społeczeństwa. Co więcej, pojawiają się koncepcje odpowiedzialnego udzielania kredytu, które miałyby obligować banki do bardziej restrykcyjnego udzielania kredytów. Coraz głośniej podkreśla się, iż instytucja upadłości konsumenckiej powinna chronić interesy zarówno wierzycieli, jak i dłużników oraz pełnić rolę edukacyjną. Regulacje prawne związane z oddłużaniem konsumentów nie mogą naruszać własności prywatnej i zasady swobody umów. Wśród krytyków podnosi się postulaty, by z masy upadłości nie wyłączać nieruchomości, gdyż będzie to nadmierna ochrona dłużnika.

Dobrze skonstruowane przepisy powinny być korzystne dla wierzycieli, którzy będą mogli odzyskać część wierzytelności.

Bibliografia

- Adamus R., Witosz A., Witosz A.J., *Upadłość konsumencka. Komentarz praktyczny*, LexisNexis, Warszawa 2009.
- Biuro Informacji Kredytowej*
<https://www.bik.pl/akademia/ciekawe-artykuly/-/article/2014-01-28-europejczycy-nie-znaja-swoich-dlugow> [dostęp: 04.12.2014].
- Biuro Informacji Kredytowej*
<https://www.bik.pl/> [dostęp: 04.12.2014].
- Gurgul S., *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2013, s. 920.
- Szpringer W., *Regulacja upadłości konsumenckiej. Inspiracje z rozwiązań światowych*, CBKE, Wrocław 2008.
- Johnson G.A., Moss D.A., *The Rise of Consumer Bankruptcy: Evolution, Revolution or Both?*, „American Bankruptcy Law Journal”, 1999, Vol. 73.
- Tabb C. J., *The History of the Bankruptcy Laws in the United States*, „American Bankruptcy Institute Law Review”, 1995, Vol. 3.
- Tereszkiewicz P., *Prawo upadłości konsumenckiej i jego funkcjonowanie w Austrii, Niemczech i Anglii*, [w:] *Upadłość konsumencka – funkcjonowanie w Polsce oraz rozwiązania prawne w wybranych krajach*, Biuro Analiz i Dokumentacji Kancelarii Senatu, Warszawa 2012.

Abstract

This article presents a short history and evaluation of bankruptcy laws throughout centuries and highlights some significant factors correlated with the need to regulate consumer bankruptcy. According to the author economic and political transformations, cultural changes and growing consumption caused that the institution of consumer bankruptcy was established in legal systems of almost all developed countries.

Key words: consumer bankruptcy, the Bankruptcy and Reorganisation Act, insolvency, debtor, creditor

Translated by Joanna Podczaszy